

Farkas Andrea

AZ ELFELEDETT ESZTÉTIKA

Az elmúlt hetekben, hónapokban Sík Sándor pályájáról számos értékelő cikk jelent meg, kiadták a **Himnuszok könyvét**, konferenciákat rendeztek, - mindezt Sík születésének 100. évfordulója jegyében. Mindenesetre egy évforduló kellett ahhoz, hogy megkezdődjön egy folyamat, amely során Sík munkái bemutatásra és feldolgozásra kerülnek.

Trodalomtörténeti, műelemző szemináriumokon ritkán találkozhattunk Sík Sándor nevével, esztétikájával, csupán mint a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagja, mint Radnóti mentora került szóba. Talán több figyelmet érdemelne. A figyelem felkeltésének egyik legjobb módja az, ha az író műveit kiadják, hozzáférhetővé teszik. Ez sajnos az **Esztétikával** kapcsolatban nem történt meg, pedig január végén ott lett volna a helye a könyvesboltokban, több okból is.

Először is, mert ez számít Sík főművének; másodsor, mert eddig mindössze két kiadásban jelent meg, 1942-ben és 1944-ben, s így szinte hozzáférhetetlen ritkaságnak számít; és - nem utolsósorban - a benne rejlő tudományos anyag értékessége, nemcsak annak esztétikatörténeti jelentősége miatt.

Ebben a művében tudósi, tanári pályáján kiforrott esztétikai nézeteit foglalta rendszerbe. Megírásakor felhasználta szemináriumi jegyzeteit, a kollégiumokon figyelembe vette a diákok megjegyzéseit, beépítette azokat a maga rendszerébe. Különösen Radnóti éleslátására, esztétikai érzékenységére lett figyelmes. Érdekes lenne nyomon követni, hogyan hatott Radnóti Sík esztétikájára és az

Esztétika Radnóti. Radnóti és Sík esztétikai nézetei kísértetiesen hasonlítanak egymásra, gondolataik sok ponton találkoznak, s talán ez az egyik oka annak, hogy Radnóti volt Sík legkedvesebb tanítványa.

Amatőr esztétának nevezi magát az előszóban, ugyanakkor az előző korok esztétika-történetével is tisztában van, hatott rá a bergsoni intuíción, a tomizmus, Heidegger, Jaspers, s feldolgozta a neokantiánus értékelméletet.

Esztétikájának gondolatrendszere három pillérré épül:

1. Az esztétikai élmény minden mástól különböző, másra vissza nem vezethető aprioritása.
2. Az esztétikai tartalom és forma elválaszthatatlan egysége.
3. Az esztétikum struktúrájának megértéséhez egy harmadik réteg is szükséges, az anyag fogalma.

Legfőbb esztétikai törvénynek a tartalom és forma egységét tartja. Ez egyben kategórikus imperativusz is, mert enélkül nem jöhet létre esztétikai élmény. Mint írja: a tartalom-forma egység genetikusan kapcsos az érzellem. A korabeli esztétikában általános tételnek számított, hogy az érzellemnek az esztétikai jelenségben uralkodó szerepe van, de e szerep mivolta nem tisztázódott egyértelműen. Síknál ez a kérdés új megvilágításba kerül. Az esztétikai vonatkozású érzelmeket többféle szempontból elemzi, fontos kapcsolódásokra mutat rá.

Az **Esztétika** első kötetében részletesen foglalkozik a szép, a szépség fogalmával. A szép szoros kapcsolatban áll az esztétikummal, a szép nem más, mint az objektív oldaláról felfogott esztétikum. A sokszor idézett meghatározás: szép az, ami érdek nélkül tetszik, szabatosabban megfordítva használandó: ami szép, az tetszik.

Megkísérli a művész-ember típusát körülhatárolni, tudva, hogy a művész: titok. Ezt a titkot próbálja, ha nem is megmagyarázni, de megvilágítani. Az esztétikának végül is az a feladata, hogy valamiképp hozzáférközzék ehhez a titokhoz a művész oldaláról is, ha nem genetikusan magyarázat, legalább megközelítő leírás alapján. Szerinte a művész az az ember, akinek lelki élete minden mozzanatában az esztétikai apriori ténylegesen, ösztönösen, cselekvőleg és totálisan van jelen.

Az összetett művészetek csoportosítása során is tudott újat alkotni abból a szempontból, hogy az alkalmazott művészetek (például iparművészet) fogalomkörét megkülönböztetve, egyben bevonta azokat a művészetek körébe. Szerinte a használati cél önmagában nem ellentétes az esztétikai hatással. Az érdek csak akkor ellenkezik az esztétikai valósággal, ha megzavarja azt, ha nem engedi az esztétikai hatás teljes érvényesülését.

A korabeli marxista szakirodalom ahelyett, hogy Sík **Esztétikájának** értékeit elismerve a maga hasznára fordította volna, egyszerűen semmisnek tekintette azokat. Így sok elméleti megoldás csak jóval később, a 60-as évek közepétől terjedt el a hazai szakirodalomban. Ilyen - akkoriban új - elméleti megoldásnak számított például az esztétikai befogadás kreatív jellegének elmélete, és ennyiben Sík a recepció-esztétika előlegzőjének is tekinthető. Sík szerint a valódi mű egyben a befogadó műve is, a befogadó személye legalább olyan fontos, mint az alkotóé.

Sokféle kiindulás alapján jutott arra a meggyőződésre, hogy az esztétika kérdéseire nem adható egyértelmű válasz. Az esztétikum végső kérdéseiről szólva megjegyzi, hogy az esztétikum nem megjelenítés, nem kivetítés, nem jelkép, hanem egy magasabb létsíkon ezek összessége. A mű külön létsíkot foglal el, hatásának titka szépségében, emberi mondandójában rejlik, s mennél többet birtokol ezekből az értékekből, annál többet sejtet az Abszolútumból, mely ezeknek a legtökéletesebb, megragadhatatlan foka.

Sík **Esztétikájának** egyik fő erénye a világos és egyszerű stílus. Gondolatmenetei az átlagosan művelt magyar ember számára elvontabb bölcséleti iskolázottság nélkül is hozzáférhetők. Áttekinthető rendszerei, alrendszerei segítik a megértést. Jellemző, hogy az elvont, elméleti törvényeket példák sokaságával szemlélteti, így természetüknél fogva száraz gondolati részek között, mintegy pihentetőül, sokszor humorral, iróniával fűszerezett oldalak következnek. Jó érzékkel bírálja ezekben a részekben korának kritikailag kifogásolható alkotásait, például "Fadrusz kolozsvári Mátyás-szobrához nagyszerűen illik a lóháton ülő, győzelmes hadvezér alakja; de már a pesti Andrásy-szobor láttára önkéntelenül is azt kérdezi az ember: miért kellett ezt a diplomatát lóra ültetni?"

Általában az egész műről elmondható, mindamellett, hogy tudományos munkáról van szó, egyben szórakoztató olvasmányt is jelent.

Az **Esztétikát** Sík egyfajta eligazítónak, útmutatónak szánta, elsősorban az irodalom és a művészet szerelmeseinek. Mindenesetre nagyon várjuk újbóli megjelenését, s az ígéretek szerint talán nem is hiába.

***

Andrea Farkas

Die vergessene "Ästhetik"

In dem wissenschaftlichen Lebenswerk von Sándor Sík kann man die "Ästhetik" (Esztétika) als sein Hauptwerk betrachten, wo er seine Ansichten in seiner Professorenlaufbahn ausgebildet zu einem System zusammenfasste. Er verwendete dazu die Aufzeichnungen seiner literarhistorischen Vorlesungen und Seminarstunden, sogar auch die Bemerkungen seiner Studenten einbezogen. Es ist verständlich, dass das Werk keine einheitliche philosophische Grundlegung verkörpert. Sein Wert besteht darin, dass er -- ausser seiner historischen Übersicht die Ästhetik betreffend -- mehrere moderne philosophische Richtungen seiner Zeit einbaut, so auch die Intuitionslehre von Bergson, die Ansichten von Heidegger, Jaspers und die neokantianische Werttheorie.

***